

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ НА ТЛІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ

***Анотація.** Досліджено різні погляди на сутність конкурентоспроможності підприємств, секторів економіки та країни в цілому; визначено потенціал конкурентоспроможності Польщі та окремих сусідніх держав; розкрито основні показники, на базі яких здійснювався розрахунок згаданого потенціалу; аргументовано рейтинги кожної країни щодо конкурентоспроможності.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність економіки Польщі, потенціал конкурентоспроможності, база визначення конкурентоспроможності.*

Постановка проблеми. У зв'язку з прогресивними процесами регіоналізації та інтеграції важливого значення набуває конкурентоспроможність окремих національних економік, яка виражає їх конкретне місце, роль і значення у системі світової економіки або у системі континентальної чи регіональної економіки. Слідом за цим часто виникає питання: яким є місце, роль і значення національних економік на тлі світової економіки? Відповідь на це питання вимагає розуміння самого поняття конкурентоспроможності економік, їх детермінантів та показників їх опису, що дозволить визначити їх місця у рейтингах та розглянути конкурентоспроможність національної економіки на тлі конкурентоспроможності сусідніх країн з врахуванням обставин, умов та процесів регіоналізації та глобалізації. З огляду на наслідки процесів конкуренції для реалізації завдань розвитку кожної країни видається цікавим досвід забезпечення конкурентоспроможності Польщі щодо її відносин з сусідніми країнами.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам конкурентоспроможності національних економік взагалі і польської зокрема присвятили свої дослідження відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема такі, як Ю.Белінські, В.Бенковські, В.Копалінські, Т.Орловські, М.Станкевич, З.Чайковські, Л.Антонюк, Д.Лук'яненко, А.Поручник та ін. Однак ціла низка питань у їхніх працях не досліджена або їх тлумачення є дискусійними, а отже, є потреба подальшої уваги з боку наукової громадськості.

Мета статті. Проаналізувати окремі дискусійні підходи до визначення сутності конкурентоспроможності та їх забезпечення в польській економіці.

Виклад основного матеріалу. Поняття конкурентоспроможності також називають конкуренцією або економічним змаганням. Воно відоме з давніх часів і зараз трактується як явище універсальне. Найбільш виразно воно проявляється в економіці, але також стосується таких областей, як політика, мистецтво, наука, а іноді й особисте життя. У сучасній економічній думці проблематика конкуренції, конкурентоспроможності та конкурування є предметом зацікавлення не лише економістів теоретиків і практиків економічного життя, але також урядів окремих держав і міжнародних організацій. Бажання пізнати проблеми економічної конкуренції у сучасному світі вимагає розгляду самої ідеї конкурентоспроможності (конкурентоспроможності) національної економіки, її детермінантів і загальної характеристики факторів її підвищення.

Поняття конкурентоспроможності пов'язане з поняттям «конкуренція». В економічній літературі вважається, що воно походить від латинського слова «conspicere», що перекладається, як «бігти разом». Воно означає, по суті, «змагання, суперництво» і характеризує стосунки між суб'єктами, які для досягнення своїх цілей змагаються з іншими суб'єктами. В ситуаціях такого типу з'являється завдання

конкурентності (конкурентності). Поняття конкуренції та конкурентності (конкурентності) найбільше відноситься до підприємств, але у більшому обсязі реалізуються по відношенню до національних економік.

! Термін «конкуренція» як економічна категорія має багато визначень. Економічна література, найчастіше визначає конкуренцію, як процес, в якому учасники ринку заради реалізації своїх інтересів намагаються протиставити іншим учасникам ринку більш вигідні пропозиції щодо цін, якостей, умов доставки, оплати і інших важливих елементів для контрагентів угоди [5, с. 25]. Це означає, що дії одних учасників ринку щодо досягнення своєї мети, ускладнюють (а іноді роблять неможливим) досягнення цієї мети іншими [4, с. 272]. Водночас конкуренція демонструє здатність країни або підприємства створювати більше багатства, ніж конкуренти на світовому ринку [6, с. 30].

Кількість визначень сутності конкурентоспроможності постійно збільшується. Якщо в кінці сорокових років їх було декілька, то сьогодні понад 400 [2, с. 17]. Кожен, хто дає своє власне визначення конкурентності вносить щось нове і цим ускладнює формулювання єдиного точного визначення. Тому в економічних дослідженнях воно розглядається в двох напрямках. Перший орієнтується передусім на класичну теорію конкуренції (Е. Камберлін, Ж. Баян, Р. Штиглер) на базі теорії ринку. Прихильники цього напрямку займаються загальною характеристикою ринку, тобто його структурою, розвитком, функціонуванням, актуальною ситуацією і стратегічною поведінкою підприємств, які, з одного боку, визначені існуючими характеристиками ринку, а з іншого – саме цей ринок формують. Другий із напрямків відноситься до ролі держави в ринковій економіці (М. Е. Портер). Він пов'язаний з аналізом обмежень ринку як механізму регуляції, тобто з оцінкою сфер ринкової економіки, в яких можна поставити під сумнів ефективність «невидимої руки ринку».

На Всесвітньому Економічному Форумі в Лозанні в 1994 році конкурентність визначалась, як «здатність країни або підприємства створювати більше багатства, ніж конкуренти на світовому ринку» [9, с. 18]. Таке розуміння конкурентності приводить до висновку, що економіка, аби бути визнаною конкурентоспроможною повинна створювати багатство, яке буде більшим, за багатство конкурентів. Наведене визначення, видається, більш вдалим щодо переваг та конкурентної позиції, оскільки вказує на результат порівняння суб'єктів господарювання, з огляду на їх конкурентоспроможність.

Згадані вище підходи до проблеми конкурентоспроможності вказують на її багаторівневий характер і означають, що можливо приписати її характеристики багатьом суб'єктам господарювання [4, с. 272]. Конкурентність можна оцінювати на рівні фірми на тлі інших фірм в секторі; в рамках країни і в міжнародному аспекті; сектора на тлі інших секторів, а також економіки країни [1, с. 137]. У літературі найбільше уваги приділяється конкурентоспроможності підприємств і конкурентоспроможності національних економік.

Узагальнюючи поняття конкурентності, необхідно зробити висновок, що конкурентність національної економіки – це певна здатність країни до:

- створення більшого багатства, ніж конкуренти на світовому ринку;
- досягнення динамічного економічного зростання;
- виробництва товарів і послуг, які в умовах вільної і справедливої торгівлі приймаються на світовому ринку, при одночасному підвищенні реальних доходів населення в довгостроковій перспективі;
- створення умов, що сприяють розвитку міжнародної конкурентності галузей промисловості конкретних народів і міжнародної конкурентоспроможності фірм, що діють в рамках окремих промислових країн і галузей [4, с. 273].

Різним концепціям конкурентоспроможності національної економіки відповідають різні спроби пояснення чинників підвищення конкурентоспроможності. Найчастіше до них відносяться: наявність природних багатств, наявність дешевої робочої сили, сприятливі макроекономічні параметри, економічна політика уряду, а також управління у широкому їх розумінні. У сучасному світі, коли конкуренція набуває глобального характеру і впливає практично на всі сфери суспільного життя, важливо зрозуміти, які саме чинники конкурентоспроможності тієї чи іншої національної економіки. Цим питанням займаються організації, які покликані аналізувати конкурентоспроможність. До відомих і найбільш шанованих належать пропонувані: World Economic Forum (Всесвітній Економічний Форум) і International Institut for Management Development (Міжнародний Інститут Менеджменту і Розвитку в Лозанні). Обидва центри хоч і аналізують одну проблему, принципово відрізняються у своїх підходах щодо кількості аналізованих країн, щодо методу розрахунку показників. Визначення позиції країни в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності економік і суспільств може здійснюватися різними методами. Вони застосовують синтетичні індекси (складені), які складаються з декількох простих показників конкурентоспроможності. Роботи цих установ публікуються щороку у звітах. Вони постачають багату інформацію про досліджувані країни шляхом оцінки рівня конкурентоспроможності країни у вигляді конкретного показника [7].

Організацією, яка займається аналізом конкурентоспроможності у найбільш широкому спектрі є World Economic Forum. Вона публікує «Звіт про Глобальну Конкурентоспроможність», в якому представлені індекси сформульовано на основі числових даних і анкетування. Вони досліджують і оцінюють сильні і слабкі сторони функціонування економіки окремих країн через призму рівня конкурентоспроможності їх економік.

При конструюванні індексів мірою оцінки є семиступінчаста шкала. Середнє значення показників формується на рівні 3,5. Показники, які наближаються до максимального рівня 7 мають найвищу оцінку, а ті, які близькі до «1» мають дуже низьку оцінку.

Головним індексом рейтингу Всесвітнього Економічного Форуму індекс GCI (Global Competitiveness Index) – індекс росту конкурентоспроможності [9]. Він відображає потенціал розвитку даної країни на найближчі кілька років. GCI складається з трьох груп факторів, які є основою економічного зростання в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Такими якими є: основна база вимог; фактори, що підвищують продуктивність; фактори інновацій та спеціалізацій.

Аналіз представлених чинників щодо Польщі та сусідніх країн вимагає позначення основних величин, що описують потенціал розвитку цих країн (таблиця 1).

Потенціал розвитку Польщі та сусідніх країн за даними на 2013 рік був дуже різним. Найбільшою за площею країною є Росія, поряд з нею Україна, Німеччина і Польща. З огляду на кількість населення – Росія, Німеччина, Україна і Польща. У свою чергу, щодо рівня ВВП і його відсоткової частки у Глобальному Валовому Продукті першість мають Німеччина, Росія та Польща. Наведені тут величини і співвідношення впливають на значення індексу GCI на 2014-2015 роки. Вони в значній мірі відрізняються один від одного (табл. 2). В аналізах конкурентоздатності через призму індексу GCI не враховані дані Білорусії, через відсутність порівняльних даних.

Перша з груп (табл. 2) – яка формує основну базу вимог – відноситься до чотирьох стовпів конкурентоспроможності (установ, інфраструктури, економічного середовища, здоров'я та базової освіти). Сума їх показників GCI показують явну першість Німеччини в цьому відношенні. Наступними є Литва, Чехія, Росія та Польща. Найнижчі показники індексу і місця в рейтингу зайняли Словаччина та Україна.

Таблиця 1

Потенціал розвитку Польщі та сусідніх країн за даними на 2013 рік
(розмір / місце в аналізованій групі країн / розмір у відношенні «Польща=1»)

	Білорусь	Чехія	Литва	Німеччина	Польща	Росія	Словакія	Україна
Розмір	207,6/5 / 0,66	78,9/6/ 0,25	65,3 / 7/ 0,21	357,1 / 3 / 1,12	312,7 / 4 / 1	17098, 2 1/ 54,68	49,0 / 8 / 0,16	603,6 / 2 / 1,93
Населення 2013	9,44/6/ 0,24	10,48 / 5 / 0,27	2,96 / 8/ 0,08	80,67 / 2 / 2,10	38,5 / 4 / 1	143,3 / 1/ 3,71	5,42 / 7 / 0,14	45,52 / 3 / 1,18
ВВП 2013	63 /7/ 0,11	198,3 / 4 / 0,38	42,6 / 8 / 0,09	3635,0 / 1 / 7,03	526 / 3 / 1	2017 / 2 / 4,10	96 / 6 / 0,18	176 / 5 / 0,34
ВВП на 2013	6726/7/ 0,34	18877 / 2 / 1,41	13984 / 4 / 1,20	44274 / 1 / 3,32	13656 / 6 / 1	14178 / 5 / 1,11	17706 / 3 / 1,32	3919 / 8 / 0,29
% ВВП У ГСП 2013	0,1 / 7 / 0,11	0,27 / 5 / 0,35	0,1 / 8 / 0,08	5,0 / 1 / 3,96	0,72 / 3 / 1	2,8 / 2 / 3,13	0,13 / 6 / 0,16	0,24 / 4 / 0,41

Джерело: [8; с. 769, 884]

Таблиця 2

Значення показників основної бази вимог на 2014-2015 роки

Показник	Чехія	Литва	Німеччина	Польща	Росія	Словакія	Україна
Установи	3,8 / 76	4,0 / 58	5,2 / 17	4,0 / 56	3,5 / 97	3,3 / 110	3,0 / 130
Унфраструктура	4,7 / 41	4,7 / 43	6,1 / 7	4,2 / 63	4,8 / 39	4,2 / 64	4,2 / 68
Макроекономічне середовище	5,4 / 40	5,3 / 42	5,8 / 24	4,8 / 63	5,5 / 31	5,2 / 45	4,1 / 105
Здоров'я та базова освіта	6,2 / 37	6,2 / 35	6,5 / 14	6,2 / 39	6,0 / 56	5,5 / 84	6,1 / 43
Основна база вимог	5,0 / 39	5,1 / 38	5,9 / 11	4,8 / 55	4,9 / 44	4,6 / 70	4,4 / 87

Джерело: [9; с. 166-167; 190-191; 250-251; 310-311; 320-321; 336-337; 372-373]

Щодо стовпа установ, який включає в себе 21 показник (права власності, охорона нематеріальних благ, розтрата державних коштів, суспільна довіра до політиків, незаконні сплати і хабарі, незалежність судів, прихильність у прийнятті державними службовцями рішень, марнотратство державних коштів, виплата державних коштів, ефективність правових рішень у врегулюванні спорів, ефективність правових рішень в оскарженні адміністративних рішень, прозорість політики уряду, ділові (економічні) втрати від тероризму, ділові втрати від злочинності і насилля організованої злочинності, солідарність

(надійність, ретельність) поліції, етична поведінка компаній, сила аудиту (контролю) та потужність діючих норм, ефективність корпоративного правління, захист інтересів міноритарних акціонерів, сила захисту інвесторів) провідною є Німеччина. Ще одна група – це Польща, Литва і Чехія. Найнижче класифікуються Росія, Словаччина та Україна.

Щодо списку інфраструктури, який нараховує 9 показників (якість всієї інфраструктури, якість доріг, якість залізничної інфраструктури, якість портової інфраструктури, якість інфраструктури повітряного транспорту, доступність повітряного транспорту для пасажирів на певну відстань польоту, якість постачання електроенергії, користувачі мобільного телефонного зв'язку, користувачі стаціонарного телефонного зв'язку) в рейтингу провідною є Німеччина. Ще одну групу у рейтингу складають Росія, Чехія та Литва. В останню групу входять Польща, Словаччина та Україна.

У свою чергу, щодо стовпа макроекономічного середовища, що включає 5 показників (дефіцит бюджету в процентному відношенні до ВВП, рівень валового заощадження в процентному відношенні до ВВП, річний рівень інфляції, державний борг в процентах до ВВП і кредитний рейтинг держави: 0-100 найвищий) провідною країною є Німеччина, наступною в рейтингу є Росія. Близько до цього рівня підібрались Чеська республіка, Литва, Словаччина і Польща. Далеко в рейтингу відхиляється Україна.

Останній зі стовпів – здоров'я і освіта, передбачає до 10 показників (8 здоров'я: вплив малярії на підприємництво; число випадків захворювання малярією на 100 тис. населення; вплив туберкульозу на підприємництво; кількість випадків захворювання на туберкульоз на 100 тисяч. населення, а також вплив ВІЛ/СНІДУ на підприємництво, смертність новонароджених; вплив рівня дитячої смертності та очікуваної тривалості життя на підприємництво; очікувана тривалість життя; і 2 стосовно базової освіти: освіта на базовому рівні, а також вплив освіти на базовому рівні на підприємництво) розміщується на одному з провідних місць Німеччина. У свою чергу, далеко від цього рівня не відійшли Литва, Чехія, Росія та Польща. Гіршими є показники Словаччини та України.

Висновки. Як було показано в нашому дослідженні, не існує єдиної думки щодо сутності конкурентоспроможності. Однак це не позбавило експертів можливості визначати конкурентоспроможність підприємств, секторів економіки та країн в цілому і формулювати основні напрями її підвищення, виходячи з тих чи інших особливостей ринкового середовища.

Список використаної літератури

1. Bieliński J., *Rozwój sektorów we współczesnej gospodarce*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
2. Bieńkowski W., Czajkowski Z., Gomółka M., Brocka-Palacz B., Latoszek E., Misala J., Radło M.J., Weresa M., *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek – wstępne wyniki badań*, nr 284, SGH, Warszawa 2008.
3. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989.
4. *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, red. J. Rymarczyk, PWE, Warszawa 2006
5. Orłowski T., *Nowy Leksykon Ekonomiczny*, GRAF-PUNT, Warszawa 1998.
6. Stankiewicz M.J., *Konkurencyjność przedsiębiorstwa*, Dom Organizatora, Toruń 2002.
7. Radło M.J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Uwagi na temat definicji, czynników i miar*, Instytut Gospodarki Światowej, SGH, Warszawa 2008.
8. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014, GUS, Warszawa 2014
9. The Global Competitiveness Report 2014-2015, World Economic Forum, Lausanne 2014.

ZENON Stachowiak.

Prof. dr hab. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Warszawa - Polska

KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEJ GOSPODARKI NA TLE PAŃSTW SĄSIEDZKICH.

Streszczenie. *We współczesnym świecie uwaga teorii ekonomii jak i praktyki gospodarczej koncentruje się w znacznym zakresie na problemie rozwoju przedsiębiorczości postrzeganej tak w wymiarze makro- jak i mikroekonomicznym. Jej efektem jest konkurencyjność podmiotów gospodarczych na rynku.*

Konkurencyjność gospodarki jest problemem będącym w obszarze zainteresowań naukowo-badawczych wielu indywidualnych naukowców jak i instytucji krajowych jak i międzynarodowych. Jest zagadnieniem istotnym z punktu widzenia teorii jak i praktyki życia gospodarczego. Wiąże się ze zbiorem licznych zjawisk i procesów które powinny być identyfikowane, analizowane i oceniane, a następnie uwzględniane w rankingach międzynarodowych. Powinny być one również traktowane jako weryfikator stanu koniunktury gospodarczej w danym kraju.

Konkurencyjność polskiej gospodarki, jest dalece niezadowolająca. Dalekie miejsca w rankingach konkurencyjności, a także na tle krajów sąsiedzkiego otoczenia wskazują na konieczność wypracowania koncepcji a następnie wdrożenia polityki gospodarczej sprzyjającej poprawie konkurencyjności gospodarki. Działania te zależą od klimatu ekonomicznego, politycznego, społecznego i edukacyjnego ich realizacji. Szanse na poprawę jej konkurencyjności należy upatrywać w realnym a nie deklaracyjnym podejściu do wyznaczników postępu cywilizacyjnego nakreślonych w Strategii Lizbońskiej. Pomocnym w jej urealnieniu powinny okazać się środki unijne, których właściwe i efektywne spożytkowanie może pozwolić na stworzenie platformy do wyraźnej poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki.

Słowa kluczowe: konkurencyjność; konkurencję; wzrost; czynniki innowacyjności i specjalizacji; potencjał; instytucji; infrastruktura.

Одержано редакцією 09.02.2015
Прийнято до публікації 10.02.2015

УДК 330:334

ОЗЕМБЛО Малгожата
Суспільна академія наук (Варшава),
Економічний інститут
e-mail: zenstach@wp.pl

КЛАСТЕРИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМІЦНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ПОЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розкрито концептуальні положення організації кластера, як ефективної форми організації господарської діяльності. Обґрунтовано необхідність стимулювання формування та розвитку кластерів у Польщі, де спостерігається низький рівень співпраці між суб'єктами господарювання, підприємцями та науковцями, і, як наслідок, низький рівень інноваційності економіки. Доведено, що проблематика кластерів належить до особливо складних і недостатньо досліджених аспектів інноваційної діяльності. Виявлено вплив кластерів на інноваційність підприємств, які входять до його складу. Викладено результати досліджень механізмів і наслідків співпраці промислових підприємств в рамках кластерних ініціатив, визначено організаційні форми кластерних ініціатив. Розкрито напрями, засоби та інструменти кластерної політики, яка реалізується в Польщі. Запропоновано механізми державної підтримки розвитку кластерів на рівні ЄС.

Ключові слова: кластер, інноваційність, кластерна ініціатива, «навколобізнесові» установи, кластерна політика, інституційні інструменти зміцнення інноваційності економіки, приватне співфінансування розвитку кластерів, координатор кластерних ініціатив.

Постановка проблеми. Як показують теоретичні та емпіричні дослідження, кластери стають поширеним інституційним інструментом забезпечення інноваційного розвитку польської економіки. Підприємці все більше усвідомлюють важливість кластерів у розвитку інновацій, саме кластери стають ключем до їх ринкового успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея кластера як ефективної форми організації економічної діяльності стає все більш популярною. Ґрунтовному розкриттю